

Delo mladinskih delovnih brigad kot kulturna dediščina Nove Gorice

Premislek o procesih nastajanja urbane dediščine v »novem« mestu¹

JASNA FAKIN BAJEC | ZRC SAZU, Inštitut za kulturne in spominske študije
Univerza v Novi Gorici, Fakulteta za humanistiko

✉ jasna.fakin@zrc-sazu.si

Izvilleček: Avtorica na primeru zgodovinskih spoznanj o gradnji Nove Gorice in zbranih spominov o mladinskih delovnih brigadah reflektira, zakaj ta pomembni del zgodovine še ni bil ovrednoten kot kulturna dediščina, ki bi krepila urbano skupnost, identiteto mesta, vzpostavila sočutne medgeneracijske odnose ter dopolnjevala izobraževalne in kulturne vsebine. S pomočjo spoznanj iz teorije afekta se članek zaključi z ugotovitvijo, da so v Novi Gorici poleg arhitekturnih in umetnostnozgodovinskih elementov, ki opredeljujejo že ovrednoteno modernistično arhitekturno dediščino, pomembne tudi zgodbe, ki utelešajo osebne občutke, kolektivna čustva in afekte ljudi, ki so objekte zgradili in v njih pustili neizbrisen pečat.

Ključne besede: nesnovna kulturna dediščina, spomin, mladinske delovne brigade, teorija afekta, Nova Gorica.

Il lavoro delle brigate di lavoro giovanile come patrimonio culturale di Nova Gorica: riflessione sui processi di creazione del patrimonio urbano nella «nuova» città

Riassunto: L'autrice, in base alle conoscenze storiche sulla costruzione di Nova Gorica e alle memorie raccolte sulle brigate di lavoro giovanile riflette sul perché questa parte significativa della storia non sia stata ancora valorizzata come patrimonio culturale capace di rafforzare la comunità urbana, l'identità della città e distabilire relazioni intergenerazionali compassionevoli, non ché anche come parte integrante dell'educazione e della cultura cittadina. Basandosi sulla teoria dell'affetto, l'articolo si conclude con la constatazione che a Nova Gorica ai valori architettonici e storico-artistici dell'architettura modernista andrebbero aggiunti anche i valori delle storie che incarnano le emozioni personali, i sentimenti collettivi e gli affetti delle persone che hanno costruito gli edifici di Nova Gorica, lasciando la loro impronta su di essi.

Parole chiave: patrimonio culturale immateriale, memoria, brigate di lavoro giovanile, teoria dell'affetto, Nova Gorica

¹ Članek je nastal v okviru projekta *Ab initio: urbana utopija*, ki ga v letih 2023 in 2024 sofinancira javni zavod GO! 2025 – Evropska prestolnica kulture, Nova Gorica in raziskovalnega programa *Historične interpretacije 20. stoletja*, ki ga financira ARIS (P6-

»[V]si, ki smo sodelovali v brigadah, [smo] preživelii vojno. Bili smo srečni in smo res verjeli, da lahko nekaj naredimo. Saj tudi smo [...] Mularija je zgradila mesto [Novo Gorico]. Otroci, v bistvu. A je še kakšno tako mesto, da bi ga zgradili otroci?«

(Novak 2017: 10)

Uvod

Zgodovina Nove Gorice je v primerjavi z mnogimi mesti po Sloveniji in v sosednjih državah kratka. Mesto svoje začetke beleži v letu 1947 in v primerjavi s sosednjo Gorico v Italiji center mesta nima mogočnih renesančnih ter baročnih stavb, zgodovine, povezane s pomembnimi plemiškimi družinami, gradom, katedralami, vilami in drugimi elementi. Pogovori z lokalnim prebivalstvom v okviru projekta *Ab initio: urbana utopija (2022–2024)*² so pokazali, da večina krajanov med pomembne pomnike dediščine izpostavlja železniško postajo, občinsko stavbo, Frančiškanski samostan na Kostanjevici, romarsko cerkev na Sveti Gori in spomenik Edvardu Rusjanu. Šele poglobljen pogovor o posebnostih »novega« mesta odpre premislek, da med pomembno dediščino mesta lahko uvrstimo tudi spomine o življenju v prvih stanovanjih v Ruskih blokkih, zgodbe o igrah otrok na igriščih, ki so bila hkrati gradbišča, o prvem bazenu in delu v tovarni Meblo. V tem duhu je v povezavi z življenjem v Ruskih blokkih razmišljal tudi udeleženec etnografske delavnice leta 2023,³ ki

je izpostavil, da je dediščina v mestu »drugačna. Nesnovna dediščina je tukaj bolj očitna. Zakaj so pomembni Ruski blokki? V Gorici ni bilo neč. Ni bilo učiteljev, ni bilo zdravnikov. V enem bloku si imel celo strukturo ljudi. Priselnjeni od vsepovsod [...] Ma življenje je bilo drugačno. V drugih mestih si imel staro-meščane, gospodo. Ta nesnovna dediščina je tukaj bolj prisotna in bolj očitna«.

V registru kulturne dediščine je mesto formalno dobilo status dediščine (tj. naselbinske dediščine) leta 1996. Leta 2021 je status spomenika lokalnega pomena dobila občinska palača arhitekta Vinka Glanza (1902–1977), istega leta je bila kot stavbna dediščina vpisana skupina prvih stanovanjskih blokov Edvarda Ravnika (1907–1993) in Daniela Fürsta (1912–2005), leto kasneje pa še poslovno-trgovska stavba Marijana Vrtovca (1936) (Di Battista 2022). Razen Občinske stavbe, ki je razglašena za kulturni spomenik, ostale enote dediščine z vpisom v register še ne pridobijo varstvenega režima.⁴

² Projekt *Ab Initio* je namenjen raziskovanju zgodovine Nove Gorice in ostalih »novih« mest po Evropi ter vzpostavitvi digitalnega arhiva urbane dediščine Nove Gorice. Glavni cilj projekta je ohraniti in promovirati snovno in nesnovno dediščino mesta ter jo soustvarjati skupaj z lokalno skupnostjo. V ta namen je bilo v letih 2022–2024 s prebivalkami in prebivalci različnih starosti iz Nove Gorice opravljenih 20 intervjujev ter organiziranih 5 etnografskih delavnic.

³ V letu 2023, ki je bilo posvečeno arhitektu Edvardu Ravnika (1907–1993), so v Novi Gorici etnografske delavnice z naslovom *Življenje v Ruskih blokkih* nam sporoča ... organizirale Alenka Di Battista – sodelav-

ka Zavoda za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Nova Gorica (ZVKD OE Nova Gorica), Neža Čebrov Lipovec – raziskovalka in predavateljica na Univerzi na Primorskem, Fakulteti za humanistične študije, Barbara Viki Šubic – sodelavka Centra arhitekture Slovenije in avtorica članka. Ker je načrte za prve stanovanjske bloke v Novi Gorici pripravil Ravnika, je bil glavni namen delavnice spoznati pomene in vrednote, ki jih stanovalci in stanovalke prepoznajo v snovni ter nesnovni dediščini blokov. Delavnica je bila organizirana 20. in 21. julija 2024, rezultati pogovornih večerov in nadaljnji pogovori s krajanji o vrednotah Ruskih blokov so bili predstavljeni na prireditvi »Pridi dol in poglej, pridi dol in povej« 10. in 11. septembra 2024.

⁴ Varstveni režim se določa v naslednjih postopkih: z razglasitvijo dediščine za kulturni spomenik,

Velja pa poudariti, da se razglasitev območja naselbinske dediščine varuje prek občinskega prostorskega načrta in zahteva upoštevanje konservatorskih smernic varovanja. Po besedah konservatorke ZVKD OE Nova Gorica Alenke Di Battista se vpisovanje novih modernističnih objektov in območij postopoma nadaljuje.⁵ V letu 2024 intenzivno potekajo pogovori z Mestno občino Nova Gorica, da bi status varovanja dobili Ruski bloki. Di Battista (2022) med pomembno modernistično dediščino identificira »urbanistično zasnovo mesta, ki jo je leta 1948 načrtoval Edvard Ravnikar, in vse nadaljnje odvo-de, ki so v naslednjih letih ključno determinirali urbanistični razvoj modernističnega mesta. S tem pojmom se označuje tudi raznolika arhitekturo, ki je v tem duhu nastala in je bila postavljena v zelenje ob geometrično urejeno mrežo ulic«. V Registru nesnovne kulturne dediščine, za katerega pobudo za vpis vlaga Etnografski muzej Slovenije, pa Mestna občina Nova Gorica še nima vključenega nobenega elementa.⁶

določitvijo varstvenega območja dediščine ali opredelitvijo varstvenega režima v prostorskih aktih. Več gl. <https://www.gov.si/teme/register-kulturne-dediscine/> (ogled 23. 10. 2024).

⁵ Izbor elementov za vpis v Register nepremične kulturne dediščine sledi merilom, določenim za vrednotenje varstvenih območij dediščine (Uredba o varstvenih območjih dediščine (Uradni list RS, št. 69/22)). Kljub temu da le-ta niso bila eksplicitno razvita za vrednotenje dediščine 20. stoletja, so ravno zaradi svoje kompleksnosti in univerzalnosti primerna in uporabna tudi za identificiranje ter vrednotenje raznolike slovenske dediščine 20. stoletja (Di Battista 2022).

⁶ Pobudo za vpis v Register nepremične kulturne dediščine lahko vložijo vsakdo. Na podlagi pobude ali po lastni presoji predloge za vpis v register pripravlja Zavod za varstvo kulturne dediščine. Pobudo za vpis v Register nesnovne kulturne dediščine pa lahko poda posameznik, neformalno organizirana skupina, lokalna skupnost, društvo ali ustanova, ki se ukvarja s preučevanjem in interpretiranjem dediščine oziroma je nosilec te dediščine. Pobude za vpis strokovno presoja koordinator varstva nesnovne dediščine (Slovenski etnografski muzej) in na njihovi osnovi pripravlja predloge za vpis v register (več gl. Spletni vir 1).

Namen članka je premisliti, ali so lahko zgodbe in spomini, povezani z gradnjo Nove Gorice, ter misli, ki so jih starejši krajanje mesta izpostavili na intervjujih in delavnicah, ovrednoteni kot pomembna nesnovna kulturna dediščina mesta. Kako ob elementih, ki jih s konservatorskimi smernicami varuje ZVKD OE Nova Gorica in so bile zgrajene v prvi petletki planskega gospodarstva, ovrednotiti tudi izkušnje ljudi, ki so modernistično arhitekturo gradili. Ali bi lahko spomine brigadirjev, fizično in kulturno-prosvetno delo mladinskih ter frontnih delovnih brigad vpisali v register nesnovne kulturne dediščine ter s tem določili institucionalno varovanje? Kako doseči, da bodo s čustvi nabite zgodbe o upanju, zagnanosti, delu, ljubezni, perspektivi predstavljale simbol za utrjevanje identitete mesta in vir za izobraževanje mladih? Z zavedanjem, da je dediščina praksa in proces, znotraj katerega se med različnimi akterji izvaja pogajanje, kaj bo iz preteklosti ohranjeno – sam proces vrednotenja pa se spreminja glede na družbenopolitični in kulturni kontekst (Smith 2006; Harrison 2015; Fakin Bajec 2022) – velja tudi pod drobnogled postaviti misel brigadirke, ki je leta 2017 v intervjuju izpostavila, »da se Nova Gorica sramuje, da so mesto začele graditi mladinske brigadirske organizacije« (Novak 2017: 10). To prepričanje je podala na podlagi spoznanja »da imajo v Ljubljani Trg mladinskih delovnih brigad, v Novi Gorici, kamor bi tak spomenik najbolj spadal, pa ga ni oziroma ni pravega« (prav tam). Ali bi danes, ko smo v javnosti popularizirali Pesem graditeljev nove Gorice (Kolenc 2017), še lahko to trdili?

Pomen afekta, osebnih občutkov in kolektivnih čustev pri soustvarjanju dediščine Nove Gorice

Ob 40. obletnici začetka gradnje Nove Gorice je nekdanji komandant glavnega štaba Mladinskih delovnih brigad na gradbišču Nove Gorice Franc Mervič Igor zapisal:

»Gradili smo z vnemo, ljubeznijo. Takrat smo dejali, da bomo zgradili Novo Gorico, ki bo pomenila izhod iz težav, nastali po krivični razmejivki. Začeli smo jo graditi z največjo vnemo in ljubeznijo, z željo da bi simbolizirala napredek in moč ljudstva, ki zavestno ustvarja zase. Želeli smo mesto, iz katerega naj vejejo mladost, moč ustvarjalnosti in volja, mesto marljivih in miroljubnih ljudi ob meji prijateljstva« (2017: 144).⁷ Misel izpostavlja naslednje ključne vrednote, ki jih zasledimo tudi v drugih zapisih brigadirjev in brigadirke ter sodobnih razmišljanjih starejših prebivalcev mesta. To so napredek, ljubezen, mladost, volja, delavnost, zadoščenje. Podobno je leta 2017 izpostavil nekdanji brigadir, ki je povedal: »V Novi Gorici sem delal z velikim veseljem in ob delu čutil zadoščenje. Lahko rečem, da sem zadovoljen s tem, kar se je v sedemdesetih letih tu zgodilo« (Novak 2017: 8).

Prvi temelji mesta so bili zgrajeni v visoki delovni zavesti, v upanju, da bodo v prvi petletki zgradili novo mesto. Brigadirji in brigadirke se niso veliko spraševali o politični ideologiji ter odločitvah takratne vlade o gradnji mesta, saj – kot so izpostavile sogovornice na etnografski delavnici v Domu upokojencev Nova Gorica – »niti nismo imeli časa za razmislek. Delali smo« (TZ, oktober 2022). Sledili so le eni misli: »[P]okazati svetu, da si lahko, če so nam vzeli staro, zgradimo novo Gorico« (Milost Pavšič 2017). Vlogo središča bi sicer lahko prevzelo katero od že obstoječih naselij, na primer Solkan ali Šempeter pri Gorici, a sprejeta je bila odločitev, da se zgradi mesto na novo, nekje v bližini starega središča. Tudi zato, da se bo meja spremenila in da bo Slovenija dobila Gorico nazaj (prav tam). »Gorica je srce naše Primorske, dežele sonca in večne pomladi. In to Gorico so

nam vzeli. Ukradli so nam jo. Iztrgali so srce iz materinega telesa [...] Nismo se ji odrekli in se ji nikoli ne bomo, četudi danes gradimo novo mesto – Novo Gorico,« je leta 1948 izpostavila dopisnica v časopisu *Tovariš* (28. 5. 1948, št. 28; cf. Marušič ur. 2017: 156). Temu prepričanju je sledil tudi Okrajni ljudski odbor Gorica, ki je leta 1947 sklenil, da bo novo mesto »moralo nastati v neposredni bližini starega, iz geografskih, gospodarskih in prometnih razlogov« (Nursdorfer Vuksanovič 2002: 220).⁸

Ideja o povezovanju Nove Gorice in Gorice v Italiji oz. sobivanju dveh mest je torej stara vse od leta 1947. Koliko pa nam pri tem čustva in afekti, ki so utelešeni v zgodbah o gradnji mesta, bolečini ob izgubi Gorice in odnosih ljudi do zgrajenih objektov, pomagajo pri vrednotenju in interpretaciji zgodovine mesta ter soustvarjanju urbane dediščine, ki lahko tudi aktivira prebivalstvo za soočenje s sodobnimi izzivi (migracije, socialne in politične krize, podnebne spremembe, trženje kulture)?

Sodobne družbenopolitične, gospodarske, okoljske in tehnološke spremembe, ki so drastično spremenile globalni svet in življenja običajnih ljudi v mikro lokalnih skupnostih, so spodbudile tudi razmislek in preizpraševanje o konceptu kulturne dediščine ter razmišljanja o načinih, kako se preteklost artikulira, izpodbija, pogaja, interpretira in mobilizira. Izhajajoč iz diskurzivnega obrata in razmisleka o avtoriziranem diskurzu o dediščini (Smith 2006), ki je utišal »glas« nosilcev dediščinskih praks – ljudi, je dediščina razumljena kot predmet pogajanj. Njen namen je v sedanosti ohraniti dosežke iz preteklosti za »sestavljanje« nove prihodnosti. Idejo o dediščini, ki je povezana s sestavljanjem, gradnjo in oblikovanjem prihodnjih

⁷ Članek z naslovom *Zgradili naj bi nekaj, kar bi sijalo preko meje* je bil prvič objavljen v *Primorskih novicah* 17. 6. 1988, št. 47. Ponatis je bil objavljen v knjigi *Narodu Gorico novo bomo dali v dar: ob sedemdesetletnici Nove Gorice* (Marušič ur. 2017, 142–144).

⁸ Izjava je bila podana v zapisnik sestanka razdelka za gradnje in obnovo pri gospodarskem odseku Okrajnega izvršilnega odbora za Goriško, Ajdovščina, 17. 4. 1947 (Nursdorfer Vuksanovič 2002: 220).

Fotografija Kosovelove mladinske delovne brigade (foto hrani: Foto Lado).

svetov oz. »ontologijo povezanosti«, izpostavi Rodney Harrison. Sestavljanje so po njegovem »načini (so)bivanja (tj. modalitet), v katerih se življenje in kraj združita, da bi povezala čas in živa bitja v generacijske kontinuitete, ki med sabo sodelujejo« (Harrison 2015: 29). Pri svojih raziskavah premišluje, kako elemente, ki lahko vključujejo ideje, besede, predmete, kraje, vrste, prakse in osebe (človeške in nečloveške), »sestaviti«, povezati v bolj ali manj oddaljene prihodnosti. Na podlagi teh izhodišč avtor predlaga, da dediščino razumemo kot »sodelovalno, dialoško in interaktivno, kot materialno-diskurzivni proces, v katerem preteklost in prihodnost izhajata iz dialoga in srečanja med številnimi utelešenimi subjekti v (in z) sedanjostjo« (prav tam). Raziskovanje dediščine se tako ne osredotoča le na materialnost in nematerialnost predmetov, območij ter krajev, temveč tudi na družbene prakse (Smith 2006; Harrison 2018), ki se dogajajo v skupnosti, so prepletene z različnimi čustvi in afekti ter

posredno odpirajo vprašanja, kot so: Čigava je dediščina? Kaj šteje za dediščino? Kako se srečujemo z dediščino? Kako lahko z njo sodelujemo? In zakaj jo sploh cenimo?

Pod vplivom kritike družbenega konstruktivizma se tudi na polju dediščine uveljavljajo pristopi teorije afekta, ki pozornost usmerjajo na raziskovanje izkušenj, čutne realnosti, afektne nematerialnosti in atmosfere kulturne krajine (Talia-Kelly, Waterton, Watson 2016; Smith, Wetherell, Campbell 2018). Njihov cilj je ponuditi novo smer razumevanja družbenih realnosti (Hofman ur. 2020), vzpostavljenih med subjekti in objekti, telesom in umom, prakso in mislijo (Harrison 2015). Poudarek je na »občutenju resničnosti odnosa« (Massumi 2002) oz. na razumevanju razmerja med prostori/kraji, družbenimi praksami, elementi in telesnimi odzivi, ki iz njih izhajajo. Pri tem je treba razumeti tudi družbenopolitični kontekst in njegovo kompleksnost, ki močno vpliva na večplastne odnose med ljudmi in predmeti dedišči-

ne. In kako se to kaže pri konstrukciji dediščine oz. mobiliziranju zgodovine Nove Gorice?

Za uradni datum začetka gradnje Nove Gorice je bil postavljen 13. junij 1948, ko je bila sprejeta odločitev za začetek del na visokih gradnjah in je bil položen temeljni kamen na gradbišču prvih šestih stanovanjskih blokov (Mervič 2017: 143; Marušič 2017). Vendar se je priprava terena, gradnja ceste Solkan–Šempeter in regulacija potoka Koren dogajala že leto pred tem. Kot je pojasnil brigadir, ki je deloval v VIII. Mariborski mladinski delovni brigadi, »začela se je v silovitem zanosu, ki je sledil priključitvi Primorske k matični domovini, [zato] je bilo treba izgubljeno na nek način nadoknaditi« (Spletni vir 2). Odločitev takratne vlade, da zgradi novo središče, je pridobilo splošno podporo. Poleg delavcev iz prvih gradbenih podjetij so pri pripravi temeljev pomembno vlogo odigrale mladinske delovne brigade oz. »skupine posameznikov, formalno povezane v skupnem delovnem procesu«. Kot pojasni Matjaž Stibilj, ki je preučeval Delovne enote Cone A Julijske Krajine, so delovne brigade v Jugoslaviji »že med vojno prevzele strukturo vojaških enot in bile organizirane kot desetine, čete, bataljoni in brigade [...] Njihove naloge so se raztezale od sodelovanja pri primarnih panogah gospodarstva, gradnji infrastrukture, izvajanju kmečkih opravil do nalog s področja vzgoje in izobraževanja ter pomoči socialno šibkejšim skupinam prebivalstva« (2017: 53). Ključno je bilo tudi njihovo udarniško delo, ki je pomenilo »tekmovalno opravljanje predvsem fizičnega dela v zgodnji fazi razvoja socialistične družbe. Bilo je prostovoljno, vendar organizirano in spodbujeno z močno propagando. Njegov poglavitni cilj je bil povišati delovno storilnost in znižati proizvodnje stroške. V Sloveniji se je po letu 1945 udarniška delovna tekmovalnost prenesla v prostovoljno množično delo, zato je imenovano tudi udarniško delo« (Enciklopedija Slovenije; cf.

Stibilj 2017: 55). Interpretacija, da je bilo udarniško delo prostovoljno ali prisiljeno s strani političnih organizacij, je danes med prebivalstvom različno ovrednotena in razumljena. Medtem ko beremo zapise, da so se mladi dela udeleževali z namenom, da »hočemo sodelovati in ponovno dokazati vsemu svetu, da je ni sile, ki bi nas zaustavila na poti izgradnje nove močne socialistične Jugoslavije«⁹ (Ukmar 2017: 127), zasledimo mnogo tudi kritičnih zapisov, ki so izpostavljali, da je »udarniško delo le nov način izkoriščanja ljudstva, opozarjali so na slabe razmere na velikih mladinskih delovnih akcijah v Jugoslaviji [...] opisovali so jih kot tlako, ki je postala sistem javnih del, udeležbo na akcijah pa so imeli za rezultat institucionalne prisile totalitarne oblasti« (Stibilj 2017: 57). Na terenu se soočimo tudi z razmišljanji, kot so: »Mi niti nismo dosti spremljali gradnjo Nove Gorice. Ni bilo radijev, ni bilo nič. Mi smo samo vedli, kaj se je zgodilo moji sosedni Čelesti. Stara je bila 18 let. Je dobila karto: 'jutri moraš biti ob tej uri v Komnu, ker vas pelje kamion v Gorico delat.' To je bil ukaz! Čistili so cegle in to ... koga so izbrali je bilo odvisno od vodje, ki je zbiral te ljudi« (TZ, oktober 2024).

Za razumevanje afektivnih praks, ki razkrivajo globlji odnos ljudi do elementov iz preteklosti, je treba raziskati in razumeti osebne občutke ljudi (jezo, strah, jok, srečo, zanikanje, odpor), ki jih utelešajo ali sprožajo snovni in nesnovni elementi v določenem okolju oz. kraju. ZVKD OE Nova Gorica je npr. Ruske bloke že vpisal v Register kulturne dediščine; varujejo se znotraj območja naselbinske dediščine. Prizadevajo si, da bi postali zaščiteni kot lokalni spomenik. Etnografska delavnica s prebivalci Ruskih blokov je pokazala, da se večina sogovornikov strinja z nameni ZVKD OE Nova Gorica. Pokazalo se je tudi, da se merila, ki utemeljujejo

⁹ Gre za citat iz pisma Titu, ki so ga ob zaključku mladinskih del na Lijaku poslali mladi (Ukmar 2017: 127).

razglasitev blokov kot dediščinski spomenik, ne bistveno razlikujejo od vrednot, ki jih blokom namenjajo prebivalci. Pogovori s sogovorniki so večkrat razkrili tudi strahove: »[S]i samo želim, da ne bi zelenice uničili in posekali drevesa [v okolici Ruskih blokov]. Tu je meni vse dragoceno, tu so vsa moja čustva« (TZ, september 2023). Čustven odnos do prvih novogoriških blokov pa se je začel vzpostavljati že leta 1948, ko so mladinske delovne brigade pomagale zidarjem pri pripravi temeljev stanovanjskih stavb. »Delo moje skupine je bila pomoč zidarjem in tesarjem pri gradnji stanovanjskega bloka št. 11. Delo ni bilo zahtevno, obsegalo je nakladanje in razkladanje samokolnice, prevoze in podajanje materiala, saj sem kot petnajstletnik obvladoval tudi težja fizična dela. Delo naše brigade je bilo v primerjavi s tistimi, ki so izvajale zemeljskega dela, znatno lažje in krajše« (Novak 2017: 8). Spominov in zgodb o delu brigadirjev ter življenju v prvih objektih, ki jih danes želimo ovrednotiti kot spomenike lokalnega pomena, je veliko. Vsaka pripoved interpretira edinstvene osebne občutke, tako o lepih kot o manj prijetnih dogodkih. »Gradnja Nove Gorice se je pričela leta 1948, začeli smo z občinsko zgradbo, s temelji. Trpeli smo, vendar jamral ni nihče« (Spletni vir 2). Večina občutkov se nanaša na ponos in zadovoljstvo: »Nova Gorica je rastla in ponosni smo bili na delo svojih rok, ki so iz nič gradile mesto. Verjeli smo v napredek in polni smo bili optimizma« (Novak 2017: 9). Glede na zapisane spomine brigadirjev so bili mladi ponosni tudi zato, ker je bil začetek gradnje mesta zupan prav njim. Za lopate, lesene samokolnice, krampe in drugo orodje so poprijeli mladi iz celotne Jugoslavije.

Priprava območja za gradnjo Nove Gorice je bila vključena v tretjo zvezno akcijo, kar pomeni, da je bila ena izmed državno najpomembnejših akcij obnove domovine. Ena izmed brigadirjk, ki je na Primorsko prišla iz Murske Sobote, je povedala: »Kakor vsako

leto, tako so tudi letos odhajale brigade ena za drugo na delovne akcije. Ene v Beograd, druge na avtostrado Zagreb-Beograd, a nas je doletela ta sreča, da smo se odpravljali na pot v Novo Gorico« (Spletni vir 2).

Mladinske delovne brigade so v mesto prišle 3. decembra 1947, ko so s pripravljalnimi deli začeli brigadirji in brigadirke, ki so prej delali na regulaciji Lijaka;¹⁰ ti brigadirji so bili jedro treh mladinskih delovnih brigad 1. delovne izmene. »654 brigadirjev in brigadirjk je prišlo pred dnevi orodja in pričelo z delom. Čez polje, kjer bo v naši petletki zrastle iz tal Nova Gorica, prepevajo borbene pesmi mladih brigadirjev. Tri brigade so nastanjene v tovarni, ki je preurejena v taborišče brigad« (Mladina, 13. 12. 1947, št. 50; cf. Marušič ur. 2017: 123). Namen delovnih akcij je bil tudi druženje med različnimi narodnostmi, krepitev jugoslovanske identitete v duhu bratstva in enotnosti. Z lastnim delom, znanji, izkušnjami so ustvarjali novo nacionalno skupnost in njene identifikacijske simbole. Akcije so imele tudi veliko izobraževalno, kulturno, športno in vzgojno funkcijo. Poudarjali so tovarštvo in solidarnost. Veliko mladih, zlasti iz nerazvitih območij, je pridobilo izobrazbo in praktično znanje (vožnjo in uporabo delovnih strojev), lahko so se naučili pisati, mnogi so prvič videli film in gledališko predstavo (Prinčič in Repe 1997: 153). Organizirali so čitalniške, diskusijske, marksistične, dramske in risarske krožke. Peli so borbene in delovne pesmi. Pesem brigadirjev je postala *Pesem graditeljev Nove Gorice* avtorja Ivana Minattija in skladatelja Janeza Kuharja. Po pisanju je nastala na predvečer velike akcije »mimogrede, s igrivo lahkotnostjo« (Kralj 2017: 164), vendar je »kmalu osvojila Primorsko, saj je odmevala po dolgem in

¹⁰ Regulacija hudournika Lijak je trajala 6 mesecev: 14. decembra 1947 je bila v Renčah velika proslava ob zaključku del. Prostovoljnega dela se je udeležilo 3500 prebivalcev okoliških vasi. Pri delu je 65 % prispevala mladina (Ukmar 2017: 127).

po čez na raznih prireditvah Slovenije» (prav tam).

Tekmovalni duh je bil temelj delovanja brigad; tekmovali so tako na fizičnem kot tudi na prosvetnem, športnem in politično-vzgojnem področju. Tekmovali so v delovnih urah, kulturno-posvetnem polju, ideološko-političnem prevzganju. Zaključni miting mladinskih brigad se je odvil 29. avgusta 1948. V tem času se je v Novi Gorici zvrstilo 30 mladinskih delovnih brigad.¹¹ In kaj so ustvarili? Najprej so gradili krožno cesto med Solkanom in Šempetrom, modernizirali so Tovarniško (danes Prvomajsko) ulico, regulirali potok Koren in zgradili kanal, na Malem klancu so zgradili delavsko naselje (kasneje Ideal) in dijaški dom, kopali so temelje za upravno poslopje – danes prostori Mestne občine Nova Gorica (tj. spomenik dediščine lokalnega pomena)¹² in stanovanjske Ruske bloke (tj. vpisani v Register kulturne dediščine)¹³ ter tovarno povišča. »Na gradbišču, prav tam, kjer se bo kmalu dvignila ponosna stavba okrajnega izvršnega odbora, je stala strumno postrojena mladinska delovna brigada iz Srbije [...] To je zlata mladina. Prišla je iz daljne bratske republike, dokaz, da je vprašanje Gorice važno za vso širno domovino,« je maja 1948 pisal tednik *Tovariš* (cf. Marušič ur. 2017: 156). Urejali so osrednjo mestno ulico – magistralo (danes Kidričevo ulico),¹⁴ nad Solkanom so odprli kamnolom in v njem delali, postavljali poljske tire na gradbišču, urejali mestni park, kopali jarke za

kanalizacijo, uredili so športno igrišče. Gradili so arhitekturno in urbanistično dediščino mesta.

Če se individualni občutki nanašajo na posamezne zgodbe, akterje oz. osebne izkušnje in znanja, so v procesih ovrednotenja dosežkov iz preteklosti ključna tudi kolektivna čustva in afekti, ki pa so »fluidni, dinamični, rekurzivni, globoko kontekstualni, izzivajo statične in pregledne formulacije« (Wetherell, Smith, Campbell 2018: 1). Pri tem je ključno, da »čustva niso predružbena ali predkulturna, so kulturni pomeni in družbeni odnosi, ki so neločljivo zgoščeni skupaj, prav ta zgoščenost pa jim podeli možnost, da dajejo delovanju energijo« (Illouz 2010: 13). To nas »poveže v dejanje, je to, kar da dejanju posebno 'razpoloženje' ali 'obarvanost' [...] Energija se razteza na spoznanje, afekt, vrednotenje, motivacijo in telo hkrati [...] Tisto, zaradi česar čustvo nosi to 'energijo', pa je dejstvo, da vedno zadeva jaz in odnos jaza do kulturno zaznamovanih drugih« (Illouz 2010: 13–14). Pomen skupne energije se lahko pokaže na različnih prizoriščih; tudi na zgodovinskih razstavah, komemoracijah, obletnicah, etnografskih delavnicah. Sproži se afektivna praksa, razumljena kot relacijsko stanje določenega telesa, kjer se povežejo osebni občutki, kolektivna čustva, ki so hkrati tudi produkt prostorov in odnosov ter na neposreden način zadenejo človeška telesa (Smith, Wetherell, Campbell 2018). V okviru etnografskih delavnic o Ruskih blokkih se je afektivna reakcija sprožila glede definicije o imenu »ruski«, saj so se udeleženci med sabo kregali, katera definicija je pravilna, po dogodku pa jezno nastopili proti strokovnemu kiks, ko se je v vabilu na dogodek zapisalo rus(k)i.¹⁵ Afektivno reakcijo smo

¹¹ Med avtorji zasledimo različne podatke o številu mladinskih brigad, ki so delovale v mestu. Franc Mervič Igor navaja, da je mesto gradilo 26 slovenskih brigad s 5194 brigadirji in 9 brigad iz drugih republik s 1938 brigadirji (2017: 142).

¹² Nova Gorica – Občinska palača (EID: 1-29940) (Spletni vir 4).

¹³ Nova Gorica – Stanovanjski bloki ob Kidričevo ulici (EID: 1-30844) na območju naselbinske dediščine Nova Gorica – Mestno jedro (EID: 1-00487).

¹⁴ Magistrala oz. danes Kidričevo ulica predstavlja osnovni gradnik modernističnega jedra mesta Nova Gorica – Mestno jedro (EID: 1-00487).

¹⁵ Med domačini je najbolj razširjena razlaga, da naj bi bloki dobili ime ruski zato, ker so bili zgrajeni po t. i. ruskih načrtih. Stroka temu nasprotuje, saj so nastali po načrtih Edvarda Ravnikarja. Po mnenju konservatorjev in nekaterih sogovornikov so zato ime ruski

lahko doživeli 18. decembra 2020, ko je Nova Gorica skupaj s sosednjo Gorico v Italiji prejela naslov evropska prestolnica kulture 2025. Novica je med prebivalci obeh mest, ki jih loči le nacionalna meja, spodbudila izjemne občutke veselja, zadovoljstva, ponosa in upanja. Afektivna praksa se ni vzbudila zgolj zaradi trenutne novice, temveč je zelo povezana z zgodovino obeh mest. S čustvi in afekti so nabite tudi komemoracije ob priložnosti Primorske k matični domovini, kjer ne sme manjkati pesem *Vstala Primorska*, ki jo v afektu zapojejo vsi udeleženci proslav. Ob obletnicah praznovanja nastanka Nove Gorice pa afekt vzbudi *Pesem graditeljev nove Gorice*.

Afektivno doživljanje je vedno povezano s preteklimi izkušnjami in z njimi povezanimi čustvi, zato za razumevanje družbenih procesov in praks nastajanja modernistične arhitekturne dediščine moramo vključevati tudi zgodovinsko senzoriko. Tako nam pozornost na čustva in afekte omogoča poglobljeno doživetje, kako in zakaj ljudje razvijajo navezanosti ter zavzetosti do preteklosti, stvari, verovanj, prostorov, tradicij in institucij (Wetherell, Smith, Campbell 2018). Starej-

---

dobili po rdeči opeki (v narečju je izraz za rdečo barvo rusa), saj vse do leta 1955 niso bili ometani (Di Battista 2021: 60). Pri tem pa je pomembno tudi spoznanje, da ljudska razlaga ne negira dela arhitekta Edvarda Ravnikarja. V tem obdobju (konec 40. in v začetku 50. let) je po besedah starejših sogovornikov beseda Rusija oz. rusko simbolizirala »mogočno, prostrano, nekaj več« (TZ, maj 2024). Govorimo o obdobju pred letom 1948, ko so tudi slovenski arhitekti (med njimi tudi Edvard Ravnikar) pod vplivom iskanja lastnega jugoslovanskega sloga hvalili sovjetsko arhitekturo, ki »zna zadostiti družbenim potrebam in se zaveda svojih realnih nalog, v nasprotju z zahodno arhitekturo, ki arhitekturo obravnava le kot stvar načina« (Ravnikar 1948; cf. Malešič 2015: 112). Vendar so arhitekti (kasneje tudi Ravnikar) zadržani do socialističnega realizma ali sovjetske arhitekture in iščejo nove izraze ter načine dela, ki jih zahteva nov čas (Malešič 2015: 115). Kljub temu pa velja poudariti, da še danes velja, da so stanovanja v Ruskih blokkih velika, moderna, svetla, mogočna. Veljala so za »komfortna meščanska stanovanja« (Vuga 2018: 110).

ša sogovornica se je na intervjuju zelo razjela, ko se je izpostavilo, da je bilo mesto zgrajeno zaradi političnih odločitev: »Bila pa je zgrajena! In to s trdimi rokami! Samo prikolica je bila in kramp. Nič družga ni bilo.« Zgodbo gradnje mesta je povezala s kriznimi situacijami: »Pomislite, da bi bombni napad uničil Novo Gorico. Takrat morajo ljudje stopit skupaj in začeti delat. Ni kaj, če hočejo imeti streho nad glavo« (TZ, oktober 2022). V enakem jeznem zanosu je nadaljevala, da mladi ne smejo »prekinjat zgodovino. Zgodovina mora teč naprej. Taka kot je bila, je bila. Sedaj pa so pretrgali. Kot da se prej ni nič dogajalo in sedaj pa vse po luftu. To je nemogoče.« V tem pogledu je bila kritična tudi nekdanja brigadirka, ki je leta 2017 poudarila: »Kot da nas je sram tega, da je mularija zgradila mesto [...] Morda smo bili res malo nori, vsaj v primerjavi z današnjim načinom življenja, ko bi večino mladih – izjeme potrjujejo pravilo – le težko, če sploh lahko pripravili do tega, da bi opravljali težka fizična dela, kaj šele prostovoljno in zastonj« (Novak 2017: 10). Raziskovanje spominov tako omogoča prepoznati glasove ljudi, ki so s svojim delom, mišljenjem in idejami soustvarjali preteklost. Pomeni razumeti izjave, kot so »Nova Gorica mi je danes preprosto draga. Tu se dobro počutim« (Novak 2017: 10). Razumemo, zakaj starejši krajan med temeljne vrednote, ki bi jih bilo vredno prenesti na mlade, izpostavljajo delavnost: »Si moral delati. Preveč je bilo dela. Šolo smo gradili, občino smo gradili. Prej ni bilo nič, smo morali ustvariti temelje. Morali smo uporabljati roke, možgane, da smo nekaj naredili. Mi smo z dušo delali« (Fakin Bajec 2022: 73). V tem kontekstu dediščina ne pomeni načinov videanja antropocentričnih vrednot oz. meril, materialnih in nematerialnih elementov, temveč daje čustveno moč stvarem in ustvarja prostor za sozvočja ter telesne odzive, ki pomembno sodelujejo v artikulaciji občutkov, kot so ponos, spoštovanje, veselje, bolečina, strah in jeza. Razumevanje občutkov in čustev na polju ustvarjanja oz. »pogajanja« o dediščini mesta

tudi spodbuja preizpraševanje o težkih zgodbah. Če zgodbe o delu mladinskih brigadirjev utelešajo ponos, so zgodbe o nacionalizaciji kmetijskih površin in rušenju hiš, ki so stale na prostoru današnje Nove Gorice, žalostne. »Tu so bile štiri hiše, pa so jih podrli. Tudi našo so podrli [...] Oče je jokal, ko so podirali našo staro hišo, občina nam je naredila drugo hišo, jaz sem pa šla v blok. Ločili so nas, prej smo živeli skupaj, štiri otroci, nona in starši« (Spletni vir 2; Jerman 2017). Kako pa »težko« zgodovino vključiti med simbole ustvarjanja skupnosti? Zato afekti in čustva izprašujejo tudi identitete, občutek do skupnosti in fizičnega kraja, občutke dobrega počutja, blaginje in nelagodja.

Sklepne misli

Zgodovina začetka gradnje Nove Gorice, delo mladinskih delovnih in kasneje frontnih brigad, tekmovanja, udarniško delo, predvsem pa zgodbe o upanju, delavnosti, napredku in perspektivi so pomemben vir, na katerih lahko Nova Gorica utrjuje svojo urbano identiteto. So pomembni elementi nesnovne kulturne dediščine, brez katere ne moremo osmisliti, podkrepiti in obogatiti pomenov varovanja nepremične dediščine, kot so občinska stavba, Ruski bloki, Čebelnjak, Trgovski dom in drugi objekti modernistične naselbinske dediščine. Vendar teh zgodb in spominov zaradi različnih administrativnih zahtev ter institucionaliziranih meril ne moremo vpisati v Register nesnovne kulturne dediščine, kjer se med poglavitna določila za vpis zahteva tudi, da je »dediščina s strani stroke prepoznana, dokumentirana ali preučena ter utemeljena kot pomembna sestavina kulture, ki izpričuje življenjski slog lokalnega okolja, lahko tudi v povezavi z drugimi lokalnimi skupnostmi, in predstavlja povezavo med sodobnostjo in preteklostjo« (Spletni vir 3). Pomembno je tudi, da je »dediščina dalj časa prisotna v skupnosti in se trajno ali občasno izvaja praviloma najmanj 50 let« (prav tam). Čeprav je zgodovina Nove Gorice dolga več kot 70 let, pa ne moremo trditi, da spomini nakazujejo življenjski

slog lokalnega okolja tudi v sodobnosti. Težko trdimo, da tudi danes prevladujejo vrednote o pogumu, perspektivi, napredku, delavnosti. Mlajše generacije v mestu vrednotijo varnost, čistost, majhnost, saj mesto primerjajo z večjimi urbanimi centri (TZ, julij 2023). Pri institucionalizaciji brigadirske dediščine trčimo tudi ob težavo, da se morajo »nosilci nesnovne kulturne dediščine z določeno dejavnostjo, ki je prisotna v primarnem okolju že 50 let, ukvarjati najmanj 10 let« (prav tam). Čeprav bi lahko dediščinsko skupnost prepoznali v različnih novogoriških društvih, šolskih skupnostih, Univerzi za tretje življenjsko obdobje in knjižnici, člani teh skupnosti niso prepoznani kot nosilci spominov ter vrednot borbenosti in delavnosti, ki se pokaže ob gradnji novega mesta.

Kljub temu pa so zgodbe brigadirjev in brigadirjev ter drugih prebivalcev Nove Gorice o načinu življenja v mestu pomembne. Kažejo na vrednote, ki nam jih danes primanjkuje; sprožajo premislek nad delovanjem takratne mladine in preizprašujejo ravnanja sodobnih generacij mladih, odpirajo vprašanja o pomenu povezanosti in moči skupnega delovanja, vloži kulture, umetnosti in izobraževanja, solidarnosti do šibkejših idr. Hkrati pa zgodbe odkrivajo »težke« trenutke, ki jo javna institucionalizirana in konceptualizirana dediščina navadno pozablja. Spomini pripovedujejo tudi jezo vseh tistih, ki so bili na prostovoljno delo prisiljeni oditi v času nedelj, ko so se po lokalnih cerkvah odvijale nedeljske maše.

Hkrati raziskava pokaže, da je vrednotenje preteklosti in soustvarjanje dediščine kompleksen ter večplasten proces, ki zahteva sodelovanje različnih akterjev, strok in sektorjev. Odstiranje lepih in morda težkih trenutkov, razumevanje zgodovinskih in družbenopolitičnih kontekstov, slišanje glasu in mnenj nosilcev spominov ponuja prostor za sklepanje kompromisov o tem, na kakšen način in s kakšnimi nameni dediščino »uporabljati« oz. »sestavljati« za prihodnost. Kako vendarle povezati vrednotenje nepremične in nesnovne kulturne

dediščine ter navsezadnje kako med sabo povezati Registre. Razumevanje občutij bo lahko med konservatorji in muzealci spodbudilo nova merila vrednotenja ter ohranjanja institucionalizirane dediščine oz. njenemu pomenu in vlogi dodalo globlji smisel.

Ne moremo trditi, da danes zgodovina gradnje mesta ter dela brigadirjev in brigadirke še ni bila ovrednotena; brigadirjem in brigadirkam je bil leta 2008 postavljen spomenik, izšla je brošura o njihovem dosežku (Ivanc 2008), oživiljena je bila njihova pesem (Kolenc 2017). Vendar je za raziskovalce kulturne dediščine pomembno tudi razumeti mnenja nosilcev družbenih praks in analizirati sporočilo brigadirke, da se Nova Gorica sramuje svojega dela zgodovine. Spoznati moramo, kaj bi si pomembna nosilka zgodovine in dediščine ter graditeljica mesta želela, da bi občutila javno zadovoljstvo in spoštovanje. Kakšen spomenik si zasluži mesto, katere pripovedi se je morda preveč podprlo in katere morda prezrlo? Kako dediščino mladinskih delovnih brigad »uporabiti« oz. »zgraditi«, da bo postala identifikacijska in dediščinska afektivna praksa, ki bo pokazala, kako graditi skupnost, prostor in pomen posameznika v njem?

VIRI IN LITERATURA:

Di Battista, A. 2021: Ravnikarjevi bloki v Novi Gorici. Založba ZRC.

Di Battista, A. 2022: Modernistična dediščina Nove Gorice, Outsider <https://outsider.si/modernistica-dediscina-nove-gorice/> (ogled 25. 10. 2024).

Harrison, R. 2015: Beyond "Natural" and "Cultural" Heritage: Toward an Ontological Politics of Heritage in the Age of Anthropocene, *Heritage & Society*, 8/1, 24–42.

Hofman, A., A. Bartulović, M. Kovačič, T. Petrovič in M. Pogačar. 2020: Afektivni obrat. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 60/1, 2020, 56–67.

Illouz, E. 2010. Hladne intimnosti: oblikovanje čustvenega kapitalizma. Ljubljana: Krtina.

Ivanc, J. 2008. Spomini na začetke gradnje Nove Gorice: Govor ob odkritju spomenika graditeljem

Nove Gorice, 6. septembra 2008. V: O. Mozetič, D. Kozinc, M. Kerševan (ur.), *V spomin in zahvalo graditeljem Nove Gorice ob 60-letnici začetka gradnje*. Nova Gorica: Krajevna skupnost Nova Gorica.

Jerman, K. 2017. O neizpostavljenih temah ob nastanku Nove Gorice. V: V. Marušič, B. (ur.), *Narodu Gorico novo bomo dali v dar: Ob sedemdesetletnici Nove Gorice*. Nova Gorica: Območno združenje Zveze borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja, 117–121.

Kolenc, P. 2017. Pesem graditeljev nove Gorice. *Razpotja*, 26/VIII, posebna številka, 12–18.

Kralj, D. 2017: Kliče Soče modri val. V: Marušič, B. (ur.), *Narodu Gorico novo bomo dali v dar: Ob sedemdesetletnici Nove Gorice*. Nova Gorica: Območno združenje Zveze borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja, 163–168.

Malešič M. 2015: Z Vzhoda na Zahod – leto 1948 in njegovi odmevi v slovenski arhitekturni publicistiki. *Ars & Humanitas* 9(2), 106–121.

Marušič, B. (ur.) 2017: *Narodu Gorico novo bomo dali v dar: Ob sedemdesetletnici Nove Gorice*. Nova Gorica: Območno združenje Zveze borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja.

Massumi, B. 2002: *Parables for the Virtual: Movement, Affect, Sensation (Post-Contemporary Interventions)*. Durham; London: Duke University Press.

Mervič Igor, F. 2017: Zgradili naj bi nekaj, kar bi sijalo preko meje. V: Marušič, B. (ur.), *Narodu Gorico novo bomo dali v dar: Ob sedemdesetletnici Nove Gorice*. Nova Gorica: Območno združenje Zveze borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja, 142–144.

Novak, N. 2017. *Rastli so skupaj z mestom, Skupnih 70 – posebna revialna izdaja in priloga ob 70-letnici mesta Nova Gorica in 70-letnici priključitve Primorske matični domovini*. Ljubljana: Tiskarsko središče Dela, 7–10.

Pavšič Milost, A. 2017. Iz polja v mesto vrtnic - Nova Gorica nekoč in danes. *Arhivi*, 40/1, 165-166.

Prinčič, J., B. Repe 1997: »Mi gradimo progo, progga gradi nas«. V: Drnovšek M idr. (ur.). *Kronika XX. stoletja*. Ljubljana: Nova revija, 153–154.

Smith, L. 2006: *Uses of Heritage*. London in New York: Routledge.

Stibilj, M. 2017: »Vsa mladina v delovne brigade!«. Mladinske delovne brigade Julijske krajine do začetka gradnje Nove Gorice. V: Marušič, B. (ur.), *Narodu Gorico novo bomo dali v dar: Ob sedemdeseti-*

letnici Nove Gorice. Nova Gorica: Območno združenje Zveze borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja, str. 53 – 60.

Tolia-Kelly, Divya P.; E. Waterton in S. Watson 2017: *Heritage, Affect and Emotion*. V: Divya P. Tolia-Kelly, Emma Waterton in Steve Watson (ur.), *Heritage, Affect and Emotion: Politics, Practices and Infrastructures*. Abingdon: Routledge, 2–11.

Ukmar, D. 2017: Začetki gradnje Nove Gorice. V: Marušič, B. (ur.), *Narodu Gorico novo bomo dali v dar: Ob sedemdesetletnici Nove Gorice*. Nova Gorica: Območno združenje Zveze borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja, 126–132.

Vuga T. 2018. Projekt: Nova Gorica. Ljubljana: Založba ZRC.

Spletni viri :

Spletni vir 1: Register kulturne dediščine, <https://www.gov.si/teme/register-kulturne-dediscine/> (ogled: 10. 10. 2014)

Spletni vir 2: Nova Gorica: Zgradili smo mesto, zapisi na portalu Kamra, <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke> (ogled: 10. 10. 2014)

Spletni vir 3: Merila za vpis v register nesnovne kulturne dediščine. http://www.nesnovnadediscina.si/sites/default/files/merila_za_vpis_junij_2021.pdf (ogled 10. 10. 2024).

Spletni vir 4: Uradni list RS, št. 105, 2278. Odlok o razglasitvi enote dediščine Nova Gorica – Občinska palača za kulturni spomenik lokalnega pomena, <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2021-01-2278/odlok-o-razglasitvi-enote-dediscine-nova-gorica---obcinska-palaca-za-kulturni-spo-menik-lokalnega-pomena>